

Werkgroepen

Netvleugeligen

De werkgroep Gaasvliegen neemt een grote sprong! Een enthousiaste groep heeft zich verenigd en gaat een groot gaasvliegenproject starten. EIS gaat dit project samen met de JNM en NJN trekken. Er zullen de komende tijd excursies worden georganiseerd, berichtjes worden geschreven en uiteindelijk streven we naar een heleboel extra waarnemingen en een goed determinatiewerk. Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkelingen? Je kunt je abonneren op de nieuwsbrief via <https://tinyurl.com/gaasvlieg>. De eerste nieuwe soort voor Nederland is inmiddels al gevonden. Zie voor de groene bruine gaasvlieg het artikel in de nieuwste Nederlandse Faunistische Mededelingen.

Daan Drukker

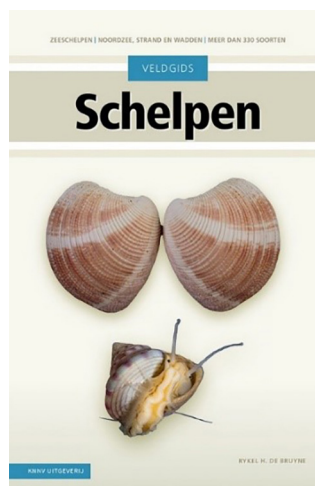
De groene bruine gaasvlieg *Hemerobius marginatus* (foto Wouter Oe).

Mollusken

Op 19 maart 2022 organiseerde Naturalis in samenwerking met diverse andere organisaties de eerste Grote Schelpenteldag in Nederland. Een soortgelijke telling was de afgelopen 5 jaar al gehouden door het Vlaams Instituut voor de Zee in België.

Voor de pilot in Nederland is gekozen voor zeven stranden verspreid over de provincie Zuid-Holland. Deze activiteit was zo'n succes, dat besloten is dit evenement in maart 2023 te herhalen, en dan op locaties verspreid over de stranden van héél Nederland.

In juni 2022 verscheen bij de KNNV uitgeverij de derde en herziene druk van de Veldgids schelpen, geschreven door Rykel de Bruyne. De tweede druk (oktober 2020) was alweer

een poosje uitverkocht. Deze veldgids is hét standaardwerk om de recente mariene schelpen van de Nederland op naam te brengen. Ten opzichte van de vorige druk zijn 10 nieuwe soorten toegevoegd, waardoor het boek ook wat extra pagina's kreeg: van 304 naar 318 pagina's.

Er werden drie delen (nrs. 15, 16 en 17) van de reeks artikelen ter voorbereiding van de fossielenatlas over gastropoden van de Nederlandse stranden gepubliceerd (Raad et al. 2021, Power & Rijken 2022, Van Nieulande et al. 2022). De referenties zijn opgenomen in de literatuurlijst achterin deze nieuwsbrief.

Vanuit het project het Groene Strand is in november 2022 een nieuwe web-app ontwikkeld over het leven op het Nederlandse strand. In de app kun je o.a. informatie over je strandvondsten opzoeken en tellingen van strandvondsten doorgeven. Deze app is te gebruiken via een speciale website: Groenestrandapp.nl.

Er zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar land- en zoetwaterweekdieren. In 2022 werd een langjarig onderzoek naar schorsbewonende slakken in de Sliedrechts- en Dordtse Biesbosch afgerond (Boesveld & Gmelig Meyling 2022a). Voor een aantal zeldzame soorten schorsbewonende landslakken is onderzocht hoe zij in het gebied verspreid voorkomen, wat hun habitatvoorkeuren zijn en op welke bomen en struiken zij bij voorkeur leven. De habitatvoorkeuren verschillen van soort tot soort. Ook de ruimtelijke samenhang van habitat in een gebied blijkt van invloed op de verspreiding. Op basis van deze verbeterde kennis van habitatvoorkeuren geeft het rapport ook praktisch inzicht in beheermaatregelen die gunstig of ongunstig zijn voor deze soorten. Een soortgelijk onderzoek in de Brabantse Biesbosch is nog in uitvoering. In de Blauwe Kamer en de Plasserwaard is verkennend onderzoek gedaan naar het voorkomen van de oeverloofslak (Boesveld en Gmelig Meyling 2022b). Bij Ter Heijde wordt jaarlijks de ontwikkeling van de populatie van nauwe korfslak gemonitord (Boesveld & Gmelig Meyling 2021a, 2022c). In Natura 2000-gebieden in Overijssel werd uitgebreid ecologisch monitoring- en verspreidingsonderzoek gedaan naar platte schijfhoorn, zeggekorfslak en kleverige poelslak (Boesveld & Gmelig Meyling, in prep). De rapportage over een ecologisch en eDNA onderzoek naar nauwe korfslak in Zeeland is in voorbereiding (Boesveld & Gmelig Meyling, in prep.).

De Nederlandse weekdierfauna verandert voortdurend. In een speciaal nummer van Zoekbeeld werd een compleet overzicht gegeven van alle 32 exotische mollusken van zoet en brak water in Nederland (Gmelig Meyling et al.

2022). In opdracht van de NVWA maakten Thunnissen et al. (2022) een risicoscan van uitheemse zoetwatermollusken in Nederland, waarbij ook in kaart werd gebracht welke soorten zich de komende jaren in Nederland zouden kunnen vestigen en de risico's daarvan. Door middel van een meta-analyse op informatie uit de ecologische atlas mariene weekdieren werden de veranderingen in de mariene weekdierfauna geanalyseerd (Van Leeuwen & Gmelig Meyling 2022). Ook werden grote verschuivingen in de top 10 Nederlandse zeenaaktslakken in 2021-2022 gerapporteerd (Van Bragt & Heijke 2022).

Het afgelopen jaar zijn ook weer verschillende soorten weekdieren als nieuw voor Nederland gepubliceerd. Het betreft een landslak en drie mariene soorten: Zuidelijke glanslak *Morlina glabra* (Bronne & Delcourt 2022, Koert et al. 2022), Cornwallharlekijnslak *Polycera kernowensis* (Korshunova et al. 2021, Driessen 2022), stippelijntandhoren *Boonea cf. bisuturalis* (Duijts & De Bruyne 2022) en Aziatische arkschelp *Anadara kagoshimensis* (Rijken et al. 2022). Ook in het Nederlands Caribisch gebied zijn nieuwe soorten weekdieren ontdekt. Het betreft een landslak en twee mariene soorten: *Stoastomops cf. walkeri* op Curaçao (Van Leeuwen & Hovestadt † 2022) een wormnaaktslak *Petalocochus* spec. van Curaçao en Bonaire (Hoeksema 2022) en een kegelslak *Jaspidiconus hendrikae* van Aruba (Petuch & Berschauer 2022).

Sylvia van Leeuwen

Landplatwormen

Het zoeken in kassen van kwekerijen, vlindertuinen, botanische tuinen en grote en kleinere dierentuinen gaat nog steeds door. Niet in elke kas vinden Naomi Thunnissen en ik exoten. Wel grote aantallen van de tweelijngige landplatworm *Rhynchodemus sylvaticus* in de kas van de Historische Tuin van Aalsmeer, en op werkbezoek met de NVWA vonden we in een vlinderkas in Zutphen vier exemplaren van de grote Australische geelstreep *Caenoplana variegata*, waaronder eentje die zijn naam eer aandeed met een lengte van maar liefst 18 cm. Ook particulieren weten de werkgroep landplatwormen met enige regelmaat te vinden: de meerlijngige hamerhoofd *Diversibipalium multilineatum* (een exoot uit Japan) werd op een tweede locatie aangetroffen, en in een tuin in Wageningen kroop de grote Australische geelstreep zelfs het huis in en nestelde zich in de pot van een kamerplant.

Arthur dendyus triangulatus (foto Sytske de Waart).

Niet alle uitheemse landplatwormen die in Europa opduiken zijn invasief, maar de Nieuw-Zeelands landplatworm *Arthur dendyus triangulatus* (zie de foto) is dat wel. Hij staat dan ook al enige tijd op de Unielijst van invasieve exoten. Vreemd genoeg is hij behalve in het land van oorsprong (Nieuw Zeeland) de afgelopen decennia alleen gevonden in Groot-Brittannië, Ierland, IJsland en de Faeröer-eilanden. Allemaal eilanden met een mild zeeklimaat. Het vasteland is kennelijk toch te koud, te warm, of niet vochtig genoeg. Alle Europese landen monitoren inmiddels (of zouden dat moeten doen) of het beest inderdaad de oversteek niet gemaakt heeft. Ook de werkgroep landplatwormen draagt daar aan bij. Om een zoekbeeld te krijgen, ben ik op werkbezoek geweest in Belfast bij AFBI (Agriculture- Food and Biosciences Institute). Dat is de fyto-sanitaire dienst van Noord-Ierland. Zij hebben mij meegenomen naar de tuin van Mrs. Mackle, waar de exoot al 30 jaar rondkruipt, en waar het altijd prijs is als je ze wilt vinden. En inderdaad, daar zat het dier in groten getale, onder plastic zakken die her en der in de tuin lagen. Mrs Mackle vertelde dat ze ze weghaalt zoveel als ze kan, maar dat ze niet uit te roeien zijn.

Via Waarneming.nl kom ik af en toe ook op het spoor van exoten die door anderen aangemeld worden. Niet altijd is vanaf de foto de soort te determineren. Ik ben natuurlijk erg benieuwd om welke soort het gaat, dus het zou fijn zijn als de natuurliefhebber in kwestie het beest voor me wil bewaren. Dat kan in een doosje met wat blaadjes, stukjes hout en vochtig tissuepapier. Bewaar de wormen op een koele plek, ik neem dan zo snel mogelijk contact met je op.

Met hulp van DNA-analyse of door histologisch onderzoek is het mogelijk om onbekende dieren op naam te brengen. Dat geeft ons inzicht in de wereldwijde verspreiding van landplatwormen. Hierbij dus de oproep om landplatwormen te melden als je ze in je tuin of in je kas tegenkomt, of tijdens veldwerk. Melden kan via Waarneming.nl, of via eis@naturalis.nl.

Sytske de Waart

Gallenwerkgroep

We hebben dit jaar weer publieksexcursies gehad, vooral in het midden van het land, zodat veel mensen enigszins konden aansluiten, in de Blauwe Kamer en Plantage Willem III. In het voorjaar zijn er gallen gezocht tijdens de BioBlitz in de Apenheul. Ook werd er door Wouter Bosgra een gallen-, mijnen-, roesten- en meeldauwen-excursie georganiseerd voor het 5000-soortjaar Gelderse Poort. Het was erg leuk om de overeenkomsten en her en der ook verschillen te zien tussen het zoeken naar al deze fytofage ongewervelden en bladschimmelsorten. In het voorjaar werd er ook een lezing gehouden in Neerijnen, waar ik toen ik pas enkele jaren naar gallen keek ook één van mijn eerste gallenlezingen hield. Met enkele bekende gezichten was het heel leuk om daar weer te spreken. In de nazomer waren gallen ook in de picture bij Vroege Vogels. We hebben samen een rondje gelopen langs enkele eiken en wilgen, en het gehad over de diversiteit en bijzondere levenswijze van plantengallen. Heel mooi dat het prime-time uitgezonden werd om 20:00 op een zaterdag.

Nu de excursie-tijd van het Met z'n allen: Plantengallen! erop zit, staat voor het najaar vooral op de planning om een overzicht te maken van wat er zoal bereikt is. We zijn wat leuke

statistiekjes aan het maken, en zoeken naar een manier waarop we vanuit het publieksproject door kunnen gaan voor een atlas. Vooral Wouter Bosgra is al goed bezig door soortteksten op Waarneming.nl op te stellen, die als basis kunnen dienen voor een toekomstige Verspreidingsatlas Plantengallen van bomen en struiken.

Matthijs Courbois

Spinnendoders

Zaterdag 14 januari organiseert de sectie Hymenoptera van de NEV in Naturalis (Leiden) een spinnendoderdag. Gepresenteerd en uitgeprobeerd wordt een nieuwe spinnendodertabel als vervanger van de oude JBU-tabel uit 2008 'De spinnendoders van Nederland'. In de nieuwe tabel zijn ook de Belgische en Luxemburgse soorten opgenomen. Je vindt de tabel op de website www.hymenovaria.nl. Waarschijnlijk komt er ook een papieren versie die te bestellen is bij secretaris@hymenoptera-nev.nl. Je eventuele op- en aanmerkingen zijn welkom op mijn e-mail-adres hans.nieuwenhuijsen@naturalis.nl.

In Zootaxa verscheen in 2022 een artikel dat een nieuwe *Ceropales*-soort (sluipspinnendoder) aankondigt: *C. (Ceropales) pallida* Odegaard, Anenius & Paukkunen sp. nov. Barcodering van Noorse *C. maculata* bracht twee groepen aan het licht, die morfologisch te onderscheiden zijn. In het Nederlandse materiaal in Naturalis blijkt deze nieuwe soort –

de mannetjes zijn goed te onderscheiden, de vrouwtjes lastiger – aanwezig te zijn. Een nieuwe spinnendodersoort voor Nederland dus, gedoopt de bleke sluipspinnendoder. Voor alle zekerheid is materiaal ter controle naar Johan Abenius gestuurd.

Komt de soort *Homonotus niger* in Nederland voor? Of komen in ons land twee kleurvariëteiten voor, een 'rode' en een 'zwarte' variëteit? Daaraan is een artikel van mij in *HymenoVaria* 26 gewijd (Nieuwenhuijsen 2022). Schmid-Egger (2018) denkt dat de soort *H. niger* ook in Nederland voorkomt, iets dat ik betwijfel: enkele door hem als *H. niger* gedetermineerde mannetjes vlogen op dezelfde datum op dezelfde plek samen met *H. sanguinolentus*. Te zijner tijd zal een barcodeonderzoek bij Naturalis – twee soorten – wellicht uitsluitsel geven.

In Nederland zijn twee vrouwtjes van *Priocnemis propinqua* in de collectie van het Natuurmuseum Rotterdam aanwezig. Een geheimzinnige soort omdat in Europa nooit mannetjes gevonden zijn. Wahis & Durand (2004) veronderstelden dat de soort zich thlytook partenogenetisch voortplant, een unicum bij spinnendoders. Nu lijkt het mannetje gevonden. Volgens Schmid-Egger, Durand & Liebig (2022) is dat het mannetje dat tot nu toe *P. diversa* Junco y Reyes, 1946 heette. De vrouwtjes *P. diversa* horen tot de soort *P. pussila*. Helaas ontbreken in de Naturalis-collectie *P. (diversa) propinqua*-mannetjes.

Hans Nieuwenhuijsen

EIS-nieuws

Jan Krikken overleden

Op 2 september overleed Jan Krikken op 78-jarige leeftijd. Jan was specialist op het gebied van bladsprietkevers en forensische entomologie. Hij was jarenlang voorzitter van de Nederlandse Entomologische Vereniging en adjunct-directeur van Naturalis. In die laatste hoedanigheid was Jan aanspreekpunt voor EIS. Hij had een groot hart voor de Nederlandse fauna en heeft met name de Nederlandse Faunistische Mededelingen en het Nederlands Soortenregister sterk ondersteund.

Roy Kleukers

In memoriam Piet Heemskerk

Op 6 september j.l. is Piet Heemskerk overleden. Piet was sinds 2009 als vrijwilliger betrokken bij EIS, naar aanleiding van het landelijke verspreidingsonderzoek rivierkreeften waarvoor hij was benaderd om het gebied rond Vinkeveen te onderzoeken. Piet woonde 'strategisch', aan de rand van de Vinkeveense Plassen en had een reputatie als nauwgezet en systematisch natuurwaarnemer. Een reputatie die op een bijzondere manier tot stand kwam.

Jan Krikken (foto Roy Kleukers).